

MARTIN ŠRAJER / 5. 9. 2019

Nabarvené ptáče – zahraniční ohlasy

Václav Marhoul již v rozhovorech poskytnutých před benátskou premiérou *Nabarveného ptáče* předvídal, že půjde o film, který bude rozdělovat publikum. První zahraniční ohlasy mu daly za pravdu. Část diváků, kteří v Benátkách adaptaci kontroverzní knihy Jerzyho Kosińskiego^[1] zhlédli, byla znechucena, část nadšena.

V tuzemských médiích i na sociálních sítích byla nejcitovanější poměrně stručná pětihvězdičková recenze britského *Guardianu*. Xan Brooks v ní připouští, že by takřka tříhodinovou černobílou přehlídku lidské krutosti rozhodně nechtěl vidět podruhé. Putování bezejmenného židovského chlapce válkou rozdrásanou Evropou zároveň označuje za vizuálně úchvatné dílo, jehož autor přesně věděl, co dělá. Do podrobnějšího rozboru toho, co *Ptáče* činí v kontextu jiných filmů o hrůzách druhé světové války výlučným, se ovšem nepouští.

Pečlivější kritice film podrobuje Guy Lodge z *Variety*. Ten rovněž oceňuje estetickou hodnotu záběrů tiché a klidné přírody, zachycených kameramanem Vladimírem Smutným na pětaticetimilimetrový film. Jejich krása podle něj ostře kontrastuje s brutalitou extrémního násilí na zvířatech i lidech. Upřesňuje, že lineárně vyprávěný film je rozdělen do devíti kapitol pojmenovaných podle osob, s nimiž se mladý protagonista setkává. Přímočarost filmu vršícího násilné scény podle něj vede k tomu, že se divák stává vůči brutalitě podobně znečitlivělým jako postavy.

Přestože Marhoul sliboval, že diváci, kteří jeho film vydrží sledovat do konce, odejdou z kina posílení, podle Lodge *Nabarvené ptáče* nemá výraznější poetický rozměr (a příměry k filmům Andreje Tarkovského, k jehož *Oběti* údajně odkazuje hned úvodní scéna s hořícím domem, tudíž zřejmě nejsou na místě). Kritik píše, že film nenabízí žádnou duchovní katarzi, nanejvýš úlevu z toho, že všechno to utrpení skončilo.

Také z toho důvodu se Lodge domnívá, že větší zájem zahraničních distributorů o *Ptáče* by filmu mohl zajistit jedině festivalový úspěch (spíše než hvězdní herci, kterým ve filmu připadla pouhá cameo – například Stellan Skarsgård se ve filmu podle jiné recenze údajně objeví sotva na půl minuty).

Stejnou domněnku týkající se „tržního potenciálu“ uvádí Deborah Young v převážně popisné recenzi pro další prestižní oborové periodikum *The Hollywood Reporter*. Bez významných festivalových ocenění podle ní bude film obtížně lákat diváky. Uvádí ovšem na pravou míru, že film začínající upálením fretky a pokračující vydloubáváním očí lžičkou, týráním lidí a zvířat, znásilňováním, pedofilii a zoofilii ve skutečnosti ta nejhorší zvěrstva neukazuje přímo, ale nechává je odehrát se mimo záběr či rozostřeně v zadním plánu. Detaily doplňuje především divákova představivost.

Za ránu do břicha, ze které se ještě nevzpamatoval, film na webu streamovacího serveru *Mubi* označil Leonardo Goi. Naznačuje, že vyprávění svou epizodickou strukturou věrně následuje předlohu, kterou Kosiński poskládal ze svědectví těch, kdo teror na válce zmítaném území osobně zažili a viděli. Goi v žurnalistické zkratce označuje snímek za *Ivanovo dětství* (1962) na steroidech a podobně jako Lodge spekuluje, že smělým cílem režiséra bylo vyvolat v divácích vši brutalitou určitou otupělost, nikoliv nabídnout katarzi.

Pomyslnou druhou stranu barikády z angloamerických ohlasů nejzřetelněji zastupuje Lee Marshall, který film zhodnotil pro *Screen Daily*. Krize civilizace podle něj Marhoulovi slouží pouze jako záminka k exploatační prezentaci hororových výjevů, kterým oproti poslednímu filmu Piera Paola Pasoliniho *Saló aneb 120 dnů Sodomy* (1975) chybí politický podtext a hlubší opodstatnění. Závěrem připouští, že film je znepokojivý, ovšem z pochybných důvodů, které neomlouvají jeho existenci.

Morální či filozofický rozměr podobně násilných filmů Michaela Hanekeho či Larse von Triera v *Nabarveném ptáčeti* marně hledal také Federico Pontiggia, který napsal recenzi pro italský filmový web *Cinematografo*. Nic moc jiného než obrazy krutosti film nenabízí ani podle jeho krajana Maura Donzelliho, píšícího pro *Coming Soon*. Za film s redundantní výstavbou a nenaplněným potenciálem, který epické stopáže nedokázal využít k rozpracování některých nosných motivů (např. vztah mezi primitivností přírody a člověka, kteří se ve vyhrocené době ocitají na stejné úrovni), označil *Ptáče* Maurizio

G. De Bonis, přispívající do *Arti Visive*.

Italská filmová kritička Miriam Bocchino ve svém textu pro *Different Magazine* pracuje stejně jako Goi s hypotézou, že Marhoulovým cílem bylo právě to, co filmu jiní vyčítají – obklopit diváka hrůzami, na které ke konci nedokáže náležitě reagovat, protože už jich viděl příliš mnoho. Dostavuje se tak pocit frustrace a bezmoci zažívaný také při sledování současného dění v Evropě nebo Spojených státech.

Film ukazující, jak se komunity v časech krize v zájmu ochrany svých tradic uzavírají před čímkoliv cizím, podle dalšího z italských recenzentů Donata D'Elia (*Loudvision*) selhává z toho důvodu, že všudypřítomnou temnotu nevyvažuje světlem. Oběti i pachatelé násilí jsou podle kritika na stejné úrovni, nikdo si nezaslouží soucit.

Marhoul podle něj svou sadistickou zálibu v lidské bolesti omlouvá tím, že ji estetizuje nádhernou černobílou kamerou. D'Elia si zároveň podobně jako kritik ze *Screenu* všímá nepoměru mezi zobrazováním násilí páchaného na mužích a ženách (to druhé je údajně mnohem názornější).

Názor, že temnota nemůže být absolutní, protože potom by nezbylo místo pro světlo, zastává také Raffaele Meale (*Quinlan*). Ten kritizuje rovněž vulgární odkazy k filmům Andreje Tarkovského, Alexeje Germana nebo Elema Klimova, po jejichž boku by se Marhoul se svým „misery pornem“ údajně rád viděl.

Podle Simona Emilianiho (*Sentieri Selvaggi*) se český filmař pro změnu zhlédl v Bélu Tarrovi a vizuálním pojetím se nesnaží ani tak přiblížit realitě, jako napodobit podmanivé obrazy známé například z filmografie jeho maďarského kolegy. Opakuje se tak výtka k samoučelné estetizaci krutosti bez substance. V podobném duchu argumentuje Marina Pavidio (*Cineclandestino*), jež ale – jako ostatně většina jejích kolegů – zároveň připouští, že film je výborně zrežírovaný a vypadá úchvatně.

Jako do sebe zahleděný film, postupně ztrácející odstup a ve výsledku jen nezdravě fascinovaný lidským zlem, *Nabarvené ptáče* hodnotí Gianlorenzo Franzì (*Mad Mass*). Giancarlo Zappoli (*My Movies*) byl spokojenější a píše o *Ptáčeti* jako o antitezi Olmiho *Stromu na dřeváky* (1978). Zatímco elegický film italského režiséra podle jeho názoru se smutkem ukazuje zánik venkova s jeho svébytnou kulturou, v *Ptáčeti* venkovanům izolace a předsudky slouží jako obrana před cizími vlivy a vedou k rozkladu civilizace.

Jako relevantní varování před tím, kam může vést lidská nesnášenlivost, film vzhledem k dnešní politické situaci vnímá Michael Müller z německého webu *Negative Space*. Rovněž německy píšící Christoph Petersen (*Filmstarts.de*) si myslí, že film divákům vezme veškerou víru v lidstvo a rozhodně je nenechá chladnými. Lorenzo Pedrazzi (*ScreenWeek*) je přesvědčen, že ukázat velké množství násilí, které nemá smysl, je vhodným způsobem, jak vystihnout nesmyslnost války. Stejnou úvahou je vedena nadšená recenze Davida Jenkinse pro *Little White Lies*. Tím, že Marhoul násilí vyňal z širšího kontextu a učinil jej věcí osobního rozhodnutí jednotlivců, obnažil dle Jenkinse banalitu zla.

Mnoho dalších reakcí se již krátce po první pondělní projekci filmu objevilo na Twitteru. Filmový kritik, festivalový dramaturg a ředitel International Cinephile Society Cédric Succivalli označil *Ptáče* za druhý nejhorší film, který v posledních cca dvaceti letech soutěžil na nějakém festivalu (tím úplně nejhorším je pro něj *Poslední tvář* Seana Penna, v roce 2016 vypískána a vybučena v Cannes).

Zcela opačný názor na Twitteru prezentovala španělská kulturní kritička Adriana Díaz. Podle ní je film perfektní ve všech ohledech a vyznačuje se pevným režijním vedením, díky němuž divák zažívá přesně to, co Marhoul zamýšlel. Obdiv k formální preciznosti každé kompozice, každého úhlu a pohybu kamery vyjádřil další ze španělsky píšících publicistů Carlos Díaz. Dodal také, že ani ten, kdo se k filmu staví odmítavě pro jeho násilnost, by mu neměl upírat jeho ojedinělé formální kvality.

Shoda na tom, zda je *Nabarvené ptáče* dobrý film, tedy mezi zahraničními kritiky rozhodně nepanuje. Jisté je, že Marhoulova nádherná i odpudivá „procházka peklem“ nebude pro každého a na Česko-Slovenské filmové databázi se nejspíš zařadí mezi ostatní nejrozporuplněji hodnocené české filmy jako *Helena Vondráčková: Já půjdu dál* (2011) nebo *Perníková chaloupka* (1933).

Poznámky:

[1] Kontroverze se přitom netýkala jenom obsahu. Kosiński knihu původně prezentoval jako svou autobiografii. Vyšlo ovšem najevo, že si popisované události vymyslel, případně opsal z různých polských zdrojů, nedostupných anglickým čtenářům (sám

válku strávil v relativně vysokém pohodlí u jedné polské rodiny). Navíc *Nabarvené ptáče* s velkou pravděpodobností nenapsal sám, neboť v době jejího vydání příliš dobře neovládal angličtinu, ve které kniha původně vyšla.